

**PIERWSZY PREZES
SĄDU NAJWYŻSZEGO
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

BSA I-4110-5/14

Warszawa, dnia 11 kwietnia 2014 r.

Sąd Najwyższy

Izba Cywilna

Na podstawie art. 60 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (j.t. Dz. U. z 2013 r., poz. 499) wnoszę o rozstrzygnięcie przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego rozbieżności w wykładni prawa występującej w orzecznictwie sądów powszechnych w zakresie następującego zagadnienia prawnego:

„Czy możliwy jest wpis do Krajowego Rejestru Sądowego, w rubryce «Prokurenci», jednego prokurenta z jednoczesnym zastrzeżeniem, że może on działać tylko łącznie z członkiem zarządu spółki?»

Uzasadnienie

1. W następstwie otrzymania licznych sygnałów o istnieniu w orzecznictwie sądów powszechnych rozbieżności w wykładni przepisów dotyczących prokury przeprowadzono sondaż w dziewięciu wybranych okręgach sądowych. Informacje przesłane przez prezesów sądów w tych okręgach, a także załączone przez nich odpisy postanowień wydanych przez sądy rejonowe i okręgowe świadczą o istnieniu rozbieżności w wykładni przepisów odnoszących się do prokury, a w konsekwencji do wydawania rozbieżnych rozstrzygnięć co do możliwości wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego tzw. prokury łącznej niewłaściwej. W niektórych okręgach wykładnia przepisów kodeksu cywilnego (ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r., Dz. U. Nr 16, poz. 93, z późn. zm.) o prokure jest jednolita, w innych występują rozbieżności. W skali kraju występowanie różnic w wykładni tych przepisów przez sądy jest faktem (pisma prezesów lub wiceprezesów sądów okręgowych i rejonowych – załącznik nr 2). Także stanowisko doktryny w tej kwestii jest podzielone.

2. Problem sformułowany w powyższym pytaniu był już raz badany – w nieco innym ujęciu – przez Sąd Najwyższy, w składzie trzech sędziów, w następstwie zapytania skierowanego przez Sąd Okręgowy w Toruniu w trybie art. 390 § 1 kodeksu postępowania cywilnego (ustawa z dnia 17 listopada 1964 r., Dz. U. Nr 43, poz. 296, z późn. zm.). W uchwale z dnia 27 maja 2001 r., III CZP 6/01 (opubl. w OSNIC 2001/10/148), wydanej na gruncie przepisów o prokurze zawartych podówczas w kodeksie handlowym stwierdzono, że:

„Dopuszczalne jest udzielenie prokury jednej osobie z zastrzeżeniem, że może ona działać tylko łącznie z członkiem zarządu spółki lub prokurentem”.

W uchwale jest mowa bezpośrednio o dopuszczalności udzielenia prokury ze wspomnianym zastrzeżeniem, ale w istocie chodzi o jej skuteczność w stosunku zewnętrznym i o możliwość dokonania wpisu tak określonej prokury do rejestru przedsiębiorców.

Zgodnie z przeważającym poglądem doktryny i orzecznictwa, uchwała zachowuje aktualność także na gruncie obecnie obowiązujących przepisów o prokurze, tj. art. 109¹ – 109⁹ k.c. W trakcie nowelizacji dokonanej ustawą z 14 lutego 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 49, poz. 408) uległy one jedynie niewielkim zmianom w stosunku do poprzedniego stanu prawnego. W szczególności odpowiednikiem art. 62 k.h. jest obecnie art. 109⁴ k.c. Przepis ten w paragrafie pierwszym stanowi: „1. Prokura może być udzielona kilku osobom łącznie (prokura łączna) lub oddzielnie”.

W orzecznictwie sądów rejonowych dominują postanowienia akceptujące wpis do Krajowego Rejestru Sądowego – Rejestru Przedsiębiorców, w Dziale 2 Rubryka 3 – Prokurenci, nazwisk pojedynczych osób z adnotacją w polu 4. Rodzaj prokury: „prokura łączna z członkiem zarządu”. W niektórych sądach rejonowych (np. w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Fabryczna i Sądzie Rejonowym w Poznaniu) zdarzają się zarówno postanowienia odmawiające dokonania tego rodzaju wpisu, jak i przesądzające o dokonaniu go. Jednolite stanowisko wykluczające dopuszczalność wpisu jednego prokurenta z zastrzeżeniem, że może on działać tylko łącznie z członkiem zarządu lub współnikiem, reprezentują sądy okręgu koszalińskiego. Z kolei w postanowieniach sądów okręgu szczecińskiego, katowickiego, krakowskiego i lubelskiego dopuszczalność dokonania wpisu prokury łącznej niewłaściwej nie jest kwestionowana (informacje zawarte w piśmiech prezesów sądów – zał. nr 2).

3. Stanowisko dopuszczające wpis prokury łącznej niewłaściwej do Krajowego Rejestru Sądowego, zawarte w przytoczonej wyżej uchwale SN z dnia 27 maja 2001 r. (III CZP 6/01), zostało uzasadnione w sposób następujący. W ocenie Sądu Najwyższego należy odróżnić tzw. reprezentację mieszaną spółki od prokury łącznej. Prokura udzielona określonej osobie z zastrzeżeniem, że może ona działać tylko łącznie z członkiem zarządu lub współnikiem, nie mieści się w pojęciu prokury łącznej w rozumieniu art. 62 k.h. Prokurentem jest bowiem w takim wypadku tylko jedna osoba; można tu mówić co najwyżej o prokurze łącznej niewłaściwej. Nie znaczy to, że tego rodzaju prokura jest niedopuszczalna. Zdaniem Sądu Najwyższego, należy stosować do niej, na zasadzie analogii, przepisy odnoszące się do prokury łącznej. W praktyce występują bowiem sytuacje, w których ujawnia się potrzeba udzielenia prokury tylko jednej osobie, ale ze wspomnianym wyżej zastrzeżeniem. Z jednej strony udzielenie prokury może być niezbędne dla sprawnego funkcjonowania spółki – na przykład w razie choroby członka dwuosobowego zarządu. Jednocześnie zwracanie uwagi na bezpieczeństwo spółki może przemawiać przeciwko udzieleniu samodzielnej prokury jednej osobie, a względnie na koszty – udzieleniu prokury łącznej dwóm osobom. Zdaniem Sądu Najwyższego, *„niedopuszczenie udzielenia prokury z wspomnianym zastrzeżeniem uniemożliwiłoby zatem w niektórych sytuacjach właściwe funkcjonowanie reprezentacji spółki przez utrudnienie korzystania z reprezentacji mieszanej. Jeżeli zaś ustawodawca umożliwia reprezentację mieszaną, wolno zakładać, że akceptuje on także jej optymalne wykorzystanie przez dopuszczenie udzielenia prokury z zastrzeżeniem, o którym mowa”*. Jako dodatkowy argument za takim stanowiskiem Sąd Najwyższy wskazał wynikającą z art. 199 § 3 i 370 § 3 k. h. możliwość działania w ramach reprezentacji mieszanej przez prokurenta łącznego po wygaśnięciu umocowania pozostałych współprokurentów. Stan ten, aprobowany przez ustawodawcę, jest w istocie zbieżny z tym, do którego zmierza udzielenie prokury z zastrzeżeniem wspomnianym wyżej.

Antycypując możliwy zarzut naruszenia przez reprezentowaną koncepcję wynikającego z art. 61 § 3 k.h. zakazu ograniczenia prokury ze skutkiem wobec osób trzecich (obecnie: art. 109¹ § 2 k.c.), Sąd Najwyższy stwierdził, że w przepisie tym chodzi o ograniczenie **zakresu przedmiotowego** działania prokurenta, a nie, jak w przypadku wymagania, żeby współdziałał on z członkiem zarządu lub współnikiem – **sposobu reprezentowania spółki**. Co się tyczy zasad współdziałania prokurenta z członkiem zarządu lub współnikiem, znajdują w pełni zastosowanie zasady odnoszące się do prokury łącznej. Jeśli zaś chodzi o ujawnienie jej w rejestrze, to rozpatrywana prokura może być,

zdaniem Sądu, określana jako „prokura łączna – z członkiem zarządu” (lub ze współnikiem reprezentującym spółkę).

Uchwała z dnia 27 maja 2001 r. spotkała się z szerokim odzewem doktryny. W szczególności opublikowano do niej 7 komentarzy – cztery krytyczne (P. Bielskiego, PPH 2001/12, M. Jasiakiewicza, PPH 2002/3, Z. Kuniewicz, OSP 2002/4, poz. 54 i W. Łukowskiego, MPr 2002/15) oraz trzy aprobujące (J. Naworskiego, MPr 2001/22, A. Gierata, OSP 2001/12, poz. 179 i A. Buchenwalda, „Palestra” 2003/ 5-6). Świadczy to zarówno o dużym znaczeniu praktycznym rozstrzygniętego w niej problemu, jak i o kontrowersyjności samego rozstrzygnięcia.

4. Stanowisko Sądu Najwyższego zostało powtórzone w wielu postanowieniach sądów powszechnych wydanych już pod rządami kodeksu cywilnego – m. in. w postanowieniu Sądu Okręgowego w Białymstoku z 20 marca 2006 r., VII Ga 38/06, Sądu Rejonowego dla Wrocławia-Fabrycznej z dnia 19 kwietnia 2011 r., WR. VI NS-REJ.KRS/006667/11/769, Sądu Rejonowego dla m. st. W-wy z dnia 16 listopada 2009 r., WA.XII NS-REJ.KRS/031398/09/519, Sądu Rejonowego w Katowicach-Wschód z dnia 27 marca 2012 r., KA.VIII NS-REJ.KRS/005972/12/320, Sądu Rejonowego Lublin-Wschód z dnia 24 czerwca 2010 r., LU.XI NS-REJ.KRS/007955/10/017. W postanowieniu z 20 marca 2006 r. Sąd Okręgowy w Białymstoku, dzieląc w zasadzie argumentację Sądu Najwyższego przyjętą w uchwale, dopuszcza możliwość zastosowania analogii do prokury łącznej niewłaściwej, ale wiąże ją z innymi przepisami niż Sąd Najwyższy: nie o prokurze łącznej, lecz o reprezentacji mieszanej. Odejście od literalnej wykładni art. 109⁴ k.c. Sąd ten uważa za uzasadnione ze względu na „takie same konsekwencje” obydwu instytucji oraz – podobnie jak Sąd Najwyższy – potrzeby natury praktycznej.

5. Stanowisko odmienne od zaprezentowanego w omówionej wyżej uchwale Sądu Najwyższego również znajduje poparcie w orzeczeniach wydanych na gruncie obecnie obowiązujących przepisów o prokurze. Znalazło ono wyraz w postanowieniach sądów okręgowych i rejonowych – np. Sądu Okręgowego w Koszalinie (z dnia 4 grudnia 2006 r., sygn. akt VI Ga 79/06 oraz z dnia 28 grudnia 2012 r., sygn. akt VI Ga 109/12), Sądu Okręgowego w Poznaniu (z dnia 24 stycznia 2013 r., X Ga 807/12), Sądu Okręgowego w Warszawie (z dnia 2 października 2006 r., XXIII GA 478/06, Sądu Rejonowego dla Wrocławia Fabrycznej we Wrocławiu z dnia 23 lipca 2008 r., WR.VI NS-REJ.KRS/013235/08/414 i Sądu Rejonowego dla m. st. Warszawy z dnia 18 kwietnia 2013, WA.XIII NS-REJ.KRS/006357/13/151. W uzasadnieniach tych postanowień wykorzysta-

no argumentację zawartą we wcześniejszych krytycznych wypowiedziach doktryny na temat konstrukcji przyjętej w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 27 maja 2001 r. W wymienionych wyżej postanowieniach argumentacja ta jest zbieżna. Zwraca się w nich uwagę, że gwarancją bezpieczeństwa obrotu i ochrony osób trzecich jest ustawowe określenie zakresu umocowania prokurenta przepisami bezwzględnie obowiązującymi oraz zakaz ograniczania go przez mocodawcę ze skutkiem wobec osób trzecich; gwarancje te zostały zachowane również po wprowadzeniu instytucji prokury do kodeksu cywilnego (postanowienie Sądu Okręgowego w Koszalinie z dnia 4 sierpnia 2006 r.). Konstrukcja prokury łącznej niewłaściwej pozbawiona jest wyraźnych podstaw normatywnych. Sam Sąd Najwyższy przyznał (na gruncie art. 62 k.h.), że nie mieści się ona w pojęciu prokury łącznej, gdyż prokurentem jest w takim wypadku tylko jedna osoba. Zarówno na gruncie art. 62 k.h., jak i art. 109⁴ § 1 k.c. brak jest podstaw dla tworzenia trzeciego typu prokury. Przepisy regulujące sposób udzielenia prokury, jej rodzaje oraz zakres są przepisami *iuris cogentis*. Wyjątki od zasady przewidzianej w art. 109¹ § 2 k.c. powinny być interpretowane ściśle, a nie w sposób rozszerzający. Nie budzi wątpliwości, że w art. 109⁴ § 1 k.c. nie został przewidziany wyjątek w postaci ograniczenia prokury przez wymaganie współdziałania jedyne go prokurenta z członkiem zarządu spółki. Ustanowienie tego rodzaju prokury trzeba więc uznać za niedopuszczalne (postanowienia Sądu Okręgowego w Koszalinie z dnia 4 sierpnia 2006 r. i z dnia 28 grudnia 2012 r., postanowienie Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 24 stycznia 2013 r.). Stanowiłaby ona odrębny sposób reprezentacji spółki z udziałem prokurenta, a do tego brak jest podstaw prawnych. Nie jest to luka, którą można zapełnić drogą wykładni (tak też na gruncie kodeksu cywilnego M. Pazdan w: Kodeks cywilny. Tom I. Komentarz – Art. 1-449¹⁰, wyd. C.H. Beck, Warszawa 2013, s. 393). Stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w przytoczonej wyżej uchwale opiera się na argumentach natury funkcjonalnej. Nie mogą one prowadzić do wykładni sprzecznej z przepisem *iuris cogentis*, skoro wykładnie językowa i systemowa dają jednoznaczny rezultat (tak na gruncie art. 62 k.h. P. Bielski, Glosa, PPH 2001/12; podobnie M. Jasiakiewicz, Glosa, 2001/3, zdaniem którego trudno w ogóle mówić w tym wypadku o istnieniu luki w prawie).

Inny argument odnosi się do charakteru prokury jako jednostronnej czynności prawnej. W odniesieniu do takich czynności obowiązuje, inaczej niż w przypadku umów, zasada *numerus clausus*. Prokura łączna niewłaściwa stanowi typ czynności jednostronnej nieznaney ustawie (tak jeszcze na gruncie kodeksu handlowego P. Bielski, Glosa, M. Jasiakiewicz, Glosa; tak samo na gruncie kodeksu cywilnego – m. in. postano-

wienie Sądu Okręgowego w Koszalinie z dnia 4 sierpnia 2006 r., postanowienie Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 24 stycznia 2013 r.). Aprobata dla konstrukcji prokury łącznej niewłaściwej podważałaby sens przepisów o prokurze i – generalnie – o pełnomocnictwie. Prokurent dokonuje bowiem czynności prawnych w miejsce zarządu, a nie łącznie z nim. Pełnomocnictwo upoważniające pełnomocnika do działania łącznie z mocodawcą przeczy istocie prokury. Trafności tego stanowiska nie podważają przepisy art. 205 § 1 i 3 oraz 373 § 1 i 3 k.s.h., ponieważ dotyczą sposobu reprezentacji przez zarząd, i to tylko wieloosobowy, a nie prokury. Reprezentacja mieszana i prokura łączna są zaś odmiennymi instytucjami (postanowienie Sądu Okręgowego w Koszalinie z 4 sierpnia 2006 r.).

Kolejny argument przeciwko koncepcji prokury łącznej niewłaściwej, a w rezultacie przeciwko stanowisku dopuszczającemu wpis takiej prokury do rejestru przedsiębiorców wynika z interpretacji art. 109¹ § 2 k.c. jako przepisu wprowadzającego zakaz ograniczania prokury ze skutkiem wobec osób trzecich. Pogląd opozycyjny wobec tez Sądu Najwyższego zawartych (na gruncie kodeksu handlowego) w uzasadnieniu uchwały z dnia 27 maja 2001 r. zakłada, że zakaz ten dotyczy nie tylko zakresu przedmiotowego prokury, ale także sposobu działania prokurenta, za jaki trzeba uznać warunek jego działania tylko łącznie z członkiem zarządu (tak na gruncie k.h. P. Bielski, *Glosa*, s. 47).

Ostatni wreszcie argument ma wynikać z treści znowelizowanych w 2003 r. przepisów o prokurze. Wprowadziły one nowy, trzeci rodzaj prokury w postaci prokury oddziałowej (art. 109⁵ k.c.), natomiast nie unormowały prokury łącznej niewłaściwej. Można z tego wyciągnąć wniosek, że ustawodawca nie zamierzał jej wprowadzać. Uznać zatem należy, że nie odpowiada ona ustawowemu modelowi prokury (tak postanowienie Sądu Okręgowego w Koszalinie z dnia 28 grudnia 2012 r.).

6. Poważne rozbieżności co do możliwości wpisu prokury łącznej niewłaściwej do Krajowego Rejestru Sądowego występują także w wypowiedziach najnowszej doktryny dotyczących unormowania prokury w kodeksie cywilnym. Przeciwno dopuszczalności ustanowienia takiej prokury ze skutkiem w stosunku zewnętrznym wypowiada się m. in. M. Pazdan (*Kodeks cywilny. Komentarz*, Tom I, s. 393), uznając jednocześnie dopuszczalność ustanowienia prokury niewłaściwej ze skutkiem ograniczonym do stosunku wewnętrznego. Przeciwna koncepcji prokury łącznej niewłaściwej jest także U. Promińska (w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, Część ogólna, red. M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2009, s. 1006), zdaniem której tak ukształtowaną prokurę należy uznać za samoistną, a

nie łączną. Za dopuszczalnością omawianej konstrukcji wypowiedział się natomiast, po poważnych wahaniach, K. Osajda w: Kodeks cywilny. Komentarz. Tom I – Przepisy wprowadzające. Część ogólna. Własność i inne prawa rzeczowe (wyd. C. H. Beck, Warszawa 2013, red. K. Osajda), s. 848-849. Autor ten dostrzega istotne argumenty przemawiające przeciwko dopuszczalności tego rodzaju prokury *de lege lata*. Mimo to za okoliczność przeważającą ostatecznie na jej korzyść uznaje zminimalizowanie zagrożeń dla bezpieczeństwa obrotu wynikające z samego faktu wpisu prokury łącznej niewłaściwej do rejestru przedsiębiorców, w połączeniu z obowiązkiem znajomości wpisów w rejestrze obciążającym uczestników obrotu. Koncepcję prokury łącznej niewłaściwej akceptuje także K. Kopaczyńska-Pieczniak (w: Kodeks cywilny. Komentarz Lex, red. A. Kidyba, Tom I Część ogólna, Warszawa 2012, s. 692). Zdaniem tej autorki nie stoi jej na przeszkodzie treść art. 109¹ § 2 k.c., ponieważ przepis ten dotyczy jedynie zakresu czynności objętych prokurą, podczas gdy ograniczenie prokury polegające na możliwości działania wyłącznie z członkiem zarządu dotyczy sposobu wykonywania prokury, a nie jej zakresu.

7. Niekiedy za trzecie stanowisko w kwestii dopuszczalności ustanowienia prokury łącznej niewłaściwej uważa się pogląd, prezentowany stosunkowo często, zgodnie z którym udzielenie jednej osobie prokury z zastrzeżeniem, iż może ona działać tylko łącznie z członkiem zarządu, jest możliwe, ale nie wywołuje skutku wobec osób trzecich (postanowienie Sądu Okręgowego w Koszalinie z dnia 28 grudnia 2012 r., postanowienie Sądu Rejonowego dla Wrocławia Fabrycznej z dnia 23 lipca 2008 r.). Z punktu widzenia orzekania o wpisie do Krajowego Rejestru Sądowego jest to w istocie odmiana stanowiska drugiego, skoro prowadzi do odmowy dokonania wpisu tak ukształtowanej prokury. Niniejszy wniosek o rozstrzygnięcie rozbieżności w wykładni prawa sformułowany został dla potrzeb ujednoczenia interpretacji przepisów decydujących o wpisie danych dotyczących prokury do rejestru przedsiębiorców, a nie w celu wyjaśnienia wszelkich wątpliwości natury dogmatycznej dotyczących możliwości ustanowienia lub skutków prokury łącznej niewłaściwej.

Z powyższych względów za uzasadnione uznano wystąpienie z wnioskiem o rozstrzygnięcie przez skład siedmiu sędziów Sądu Najwyższego zagadnienia prawnego sformułowanego na wstępie.